

SEMINARI FACULTATS DE CC POLÍTIQUES I SOCIOLOGIA / CC ECONÒMIQUES

Xerrada - debat sobre Sobirania Alimentària

Dimarts 21 d'abril de 2015

Aula 2 de la Facultat de CCPP i Sociologia

Organització: ARAG i Revista Sobirania Alimentària

Amb el suport de la FAS

Coordinació: Josep Espluga

Finalitats i dinàmica

La sessió es planteja com una introducció del concepte de 'Sobirania Alimentària' per a professorat de les Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia i de Ciències Econòmiques i Empresarials de la UAB. Després d'una roda de presentació de les persones participants (vegeu més avall), una ponent externa va fer una introducció al concepte i al seu ús en l'àmbit acadèmic. La ponent era Marta Soler, professora d'Economia de la Universitat de Sevilla i experta en sobirania alimentària

(https://investigacion.us.es/sisius/sis_showpub.php?idpers=4007)

La sessió va comptar amb intervencions i rèpliques de:

- José Adelantado (professor de Sociologia)
- Vicent Borràs (Professor de Sociologia)
- Joan Botella (professor de Ciència Política)
- Alex Casademunt (professor de Ciència Política)
- Enrico Mora (professor de Sociologia)
- Sara Moreno (professora de Sociologia)
- Óscar Rebollo (professor de Sociologia)
- Nora Sáinz (professora de Ciència Política)
- Jordi Rosell (professor d'Economia Aplicada)
- Antoni Verger (professor de Sociologia)
- Lourdes Viladomiu (professora d'Economia Aplicada)
- Gonzalo Gamboa (professor d'Economia i Història Econòmica)
- Aloisio Ruscheinsky (professor de la Unisinos, Brasil)
- Marc Barbeta (investigador de Sociologia)

Idees clau

Marta Soler va dividir la seva presentació en tres parts. Primer va fer una definició del concepte de Sobirania Alimentària (SbA), tot contextualitzant-lo en el marc històric en el que es va generar.

La SbA és una proposta que fa la Via Campesina el 1996, en el context de la cimera mundial de l'alimentació de la FAO, coincidint amb l'aprovació dels primers acords agraris de l'Organització Mundial del Comerç. Els moviments socials que formen la Via Campesina estan preocupats per la globalització del sistema agroalimentari, per la liberalització del comerç internacional, perquè ja eren els que patien les conseqüències negatives de la revolució verda. En el fons, la SbA sorgeix com una concepció crítica de la crisi agroalimentària global. Una crisi que no només afecta als països del Sud global en forma d'expropiació de recursos, de desarticulació de comunitats locals, violència, etc., sinó també als del Nord, en forma de crisi de rendibilitat agroramadera, pèrdua d'ocupació, etc.

La SbA és una proposta política per a repensar el sistema alimentari en termes de re-camperolització, agroecologia i ecofeminisme.

1. La SbA és una proposta política de re-camperolització en el sentit que pretén retornar la veu a les comunitats rurals, donar valor a les maneres de fer i d'entendre el món que s'han generat des de les comunitats camperoles tradicionals, i de promoure un desenvolupament local centrat en l'activitat agrària i la població rural.
2. La SbA proposa una perspectiva agroecològica, que implica una aposta per una producció agrària sostenible i respectuosa amb el medi ambient, però també la creació de circuits alimentaris locals que es gestionin de manera participativa.
3. La SbA pretén incorporar una mirada ecofeminista a l'interior del sistema agroalimentari. El gènere és una dimensió transversal en la construcció de la SbA, per tal de generar un sistema alimentari equitatiu i una societat més justa des del punt de vista de les desigualtats de gènere.

La SbA també té una dimensió relacionada amb el dret dels pobles a decidir la seva alimentació, el dret a gaudir d'aliments nutritius i culturalment adequats, accessibles i produïts de manera sostenible. Això és el que situa els productors, distribuïdors i consumidors d'aliments en el centre dels sistemes alimentaris des d'una perspectiva política. La SbA planteja una redefinició de les relacions de poder del sistema agroalimentari, ja que la globalització ha empoderat les indústries i la distribució comercial en detriment dels productors locals i dels consumidors. Això requereix articular xarxes territorials locals de productors i consumidors. La SbA dona prioritat a les economies locals i als mercats locals i nacionals, i col·loca la producció i el consum alimentari en la base de la sostenibilitat ambiental, social i econòmica.

La ponent va ressaltar el fet que és un concepte que prové de fora de l'acadèmia, i que això planteja dilemes a l'hora de tractar-lo dins de la Universitat, interroga el professorat sobre com dialogar amb propostes externes. La Universitat no hi és acostumada. Ella reclama la necessitat que els docents tinguin clars les seves cosmovisions i valors, els seus conceptes sobre el que 'hauria de ser'. La SbA proporciona a la universitat una proposta política sobre el que 'hauria de ser', que entronca amb preocupacions i debats acadèmics que porten dècades sobre la taula.

Com que el menjar forma part de la vida quotidiana de tothom, cal aprofitar el fet alimentari com un fet social total que reflecteix el conjunt de relacions socials i estructures de poder que hi ha a la nostra societat. L'anàlisi del sistema agroalimentari permet analitzar i interrelacionar temes com l'accés als recursos, la biodiversitat, el comerç, el gènere, els drets humans, les migracions, la sostenibilitat, el desenvolupament i la cultura rural, la joventut, la tecnologia, etc.

Marta Soler sosté que la SbA ens invita a qüestionar tres egos:

- l'egocentrisme: el menyspreu a la natura que ha impulsat la modernització occidental més enllà dels límits ecosistèmics.
- l'etnocentrisme: el menyspreu cultural vers els altres, en particular vers les comunitats camperoles.
- L'androcentrisme: el menyspreu del femení i de tot el que té a veure amb la cura i la sostenibilitat de la vida.

En aquest sentit, la SbA permet un diàleg acadèmic amb la política i els moviments socials sobre aquestes qüestions.

Finalment, Marta Soler va explicar dues iniciatives per les quals ella i el seu equip han pogut introduir les temàtiques de SbA en la docència i en la recerca:

1. En la docència

A la Xarxa d'Economia Ecològica van obrir un debat sobre com es podria introduir la SbA i l'agroecologia en els programes docents dels graus universitaris. Ella imparteix una assignatura a l'Escola d'Agrònoms de Sevilla sobre 'Empresa i Economia Agrària', en la que hi van introduir un tema sobre SbA. Abans de fer-ho van dubtar perquè van pensar que potser els podrien acusar d'introduir un pamflet polític, però finalment van arribar a la conclusió que donar per descomptada l'economia neoliberal, que és el que feien fins aleshores, sí que era fer una docència esbiaixada. Per tant, van decidir impartir els conceptes clau de totes dues perspectives teòriques. La seva percepció és que l'assignatura ha guanyat en profunditat i els temes s'entenen molt millor si es té el contrapunt teòric de la SbA. Perquè en la realitat hi trobem sectors productius i situacions que tenen més trets de l'economia empresarial i d'altres que encara mantenen trets d'economia camperola.

2. En la recerca

La ponent explica que l'ONG ecologista 'Amigos de la Tierra' els va encarregar un estudi sobre l'impacte, en termes de petjada de CO2, de la importació i exportació d'aliments. Van analitzar

diverses bases de dades per a saber quins aliments s'importaven i s'exportaven d'Espanya i calcular l'impacte ambiental d'aquests intercanvis, i finalment van publicar un informe accessible al gran públic i dos articles en revistes científiques. Aquest exemple porta a la reflexió sobre qui decideix el que s'ha d'investigar, que en aquest cas va ser una entitat de la societat civil, però molt sovint són les grans corporacions agroalimentàries (o d'altres sectors) les que ho decideixen. La ponent argumenta que sí que hi ha opcions per a investigar des de la perspectiva de la SbA, però les fonts de finançament no solen ser les convocatòries estàndard ni els convenis amb empreses.

Temes de debat amb les persones assistents

En el debat amb les persones participants a la sessió, apareix una preocupació per la suposada idealització dels camperols que es fa des de la SbA. La ponent, en canvi, diu que aquesta idealització se li atribueix a la SbA però no és així, ja que l'únic que es proposa és que hi ha certs trets de la cultura camperola que tenen molta vigència per afrontar problemes contemporanis, i per a dissenyar estratègies per fer front a problemes socials, econòmics o ambientals amb els que ens trobem avui com a conseqüència de la globalització. Des de la SbA es proposa trencar amb les idees de menyspreu vers els pagesos i camperols, i per això promouen la re-camperolització, tot reconeixent que altres paradigmes o cosmovisions poden ser igualment dignes. En tot cas, entre un sector de les persones assistents predomina la visió del treball al camp com una cosa negativa, que es fa en unes condicions dures i penoses.

En el debat també apareix una altra qüestió: Possiblement no només cal polititzar el coneixement que es genera a la universitat, tal com planteja la SbA, sinó que també caldria reorganitzar internament la pròpia universitat per a poder fer-ho. És a dir, la universitat està organitzada en base a unes fronteres disciplinàries, amb un fort component corporatiu, que dificulten l'abordatge de temes complexos com el sistema agroalimentari i totes les seves conseqüències i impactes. Per tal d'aconseguir que la SbA formi part de la programació universitària, probablement abans caldria dotar-la d'una altra forma d'organitzar la seva producció, trencar amb corporativismes disciplinàries que limiten molt l'aproximació a aquest tipus de temes.

Un altre tema de debat gira al voltant de quin és el públic consumidor de productes ecològics, ja que no només hi ha una barrera econòmica sinó també de tipus cultural, d'estatus social gairebé. Es diu que els grups de consum agroecològics estan formats per persones d'un estatus social similar, amb un capital cultural i social molt similar, més enllà de l'aspecte econòmic. La ponent sosté que aquest és un tema que s'hauria d'investigar des de la universitat, perquè és cert que es poden produir desigualtats en l'accés de la població a l'alimentació. Es genera un viu debat sobre si la SbA incrementa o no les desigualtats (socials i de gènere) en la nostra societat (occidental), ja que reclama una disposició de temps i recursos que no tothom està en disposició de tenir.

Finalment, un altre debat que apareix en la sessió té a veure amb la visió que la SbA és un concepte massa ampli, que pretén abastar massa coses molt diferents, i que dona lloc a ambigüitats i confusions. Es reclama una major claredat conceptual, i es critica que el que es

proposa és un nou paradigma socioeconòmic, polític i cultural difícil d'operativitzar en termes analítics. Hi ha un animat debat sobre aquesta qüestió, que apunta als fonaments del mateix concepte, i que finalment deixa les diferents postures sense cap acord aparent.